

ייהרג ואל יעבור בדיני ממונות

שמעון. ואם החזיר לוי המנה לראובן, והעני (ראובן) אחר כך ולא היה לו ממה לפרוע, בענין שהפסיד שמעון שלו, לוי חייב לשלם, שהוא פשע במה שהחזירו לראובן. ואם מחמת אונסו החזירו לראובן, שאיים עליו בדבר שיש בידו לעשות, עד שהוצרך להחזיר, פטור. ויש אומרים שכשהחזיר לו המנה לראובן, שניהם חייבים באחריותו עד שיגיע ליד שמעון כל חובו.

ג. משנה - מסכת כתובות פרק ב משנה ג

העדים שאמרו כתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו קטנים היינו פסולי עדות היינו - הרי אלו נאמנים.

ד. תלמוד בבלי מסכת כתובות דף יח עמוד ב

תנו רבנן: אין {העדים} נאמנים לפוסלו {את מה שהעידו}, דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים: נאמנים. בשלמא לרבנן - כי טעמייהו, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר, אלא לר' מאיר מ"ט... אמר רב חסדא, קסבר ר"מ: עדים, שאמרו להם חתמו שקר ואל תהרגו - יהרגו ואל יחתמו שקר. אמר ליה רבא: השתא אילו אתו לקמן לאמלוכי, אמרינן להו: זילו חתומו ולא תתקטלון, דאמר מר: אין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש - אלא עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים בלבד, השתא דחתמו אמרינן להו אמאי חתמיתו? אלא טעמא דר"מ - כדרב הונא אמר רב, דא"ר הונא אמר רב: מודה בשטר שכתבו - אין צריך לקיימו.

ה. חידושי הרמב"ן - כתובות יט, א

הא דאמר רב חסדא קסבר רבי מאיר העדים שאמרו להם וכו', ה"ק אע"ג דקיי"ל שאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש אלא עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, מ"מ דינא הוא דליקטלו ולא יחתמו שקר ומדת חסידות היא, ואי לא עבדי הכי משוּוּ נפשייהו כרשיעי וקסבר רבי מאיר אפי' בכה"ג אין אדם משים עצמו שאינו חסיד, ורבא קשיא ליה כיון דקא מודית שאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש אלא ע"ז וג"ע וש"ד ואי אתו לקמן מורינן להו למחתם, כי חתמי מנפשייהו היכי משוּוּת להו רשעים כי היכי דנימא אין אדם משים עצמו רשע הואיל ואי אתו לאורויי מורינן להו לכתחלה שיעידו ואל יהרגו.

ואיכא דאמרי דרב חסדא אמר קסבר רבי מאיר מדינא נמי יהרגו ואל יחתמו שקר, לפי שנמצא בברייתא חיצונית: "שלשה דברים אין עומדים בפני פקוח נפש ואלו הן ע"ז וג"ע וש"ד, רבי מאיר אומר אף הגזל."

א. תלמוד בבלי מסכת גיטין דף יד עמוד א

ר' אחי בר' יאשיה הוה ליה איספקא דכספא בנהרדעא. אמר להו לר' דוסתאי ב"ר ינאי ולר' יוסי בר כיפר: בהדי דאתיתו אתיוה ניהלי. אזול, יהביה ניהליה. אמרי להו: נקני מיניכו, אמרי להו: לא. אמרי להו: אהדריה ניהלן, ר' דוסתאי ברבי ינאי אמר להו: אין, ר' יוסי בר כיפר אמר להו: לא. הוו קא מצערו ליה, א"ל: חזי מר היכי קא עבידי! אמר להו: טב רמו ליה. כי אתו לגביה, א"ל: חזי מר, לא מיסתייה דלא סייען, אלא אמר להו נמי טב רמו ליה! א"ל: אמאי תיעבד הכי? א"ל: אותן בני אדם הן אמה וכובען אמה, ומדברין מחציהן, ושמותיהן מבוהלין, ארדא וארטא ופילי בריש, אומרינן כפותו - כופתינן, אומרינן הרוגו - הורגינן, אילו הרגו את דוסתאי, מי נתן לינאי אבא בר כמותי! א"ל: בני אדם הללו קרובים למלכות הן? א"ל: הן. יש להן סוסים ופרדים שרצים אחריהן? א"ל: הן. א"ל: אי הכי שפיר עבדת. {תרגום: ר' אחי בר' יאשיה היה לו כלי מכסף [צלוחית] שהפקידו בנהרדעא. אמר להו לר' דוסתאי בר ר' ינאי ולר' יוסי בר כיפר: כשאתם באים משם הביאוהו אלי. הלכו לנפקד נתנו להם. אמרו להם: עשו קניין, שאם יאנס הפקדון נהיה אנו פטורים. אמרו להם ר' דוסתאי ור' יוסי: לא! אמרי להו: אם כן, שאינכם מוכנים לעשות קנין, השיבו לנו את הפקדון. ר' דוסתאי ברבי ינאי אמר להו: הן [נחזיר לכם]. אך ר' יוסי בר כיפר אמר להו: לא. היו מצערים את ר' יוסי בר כיפר כדי שיחזיר, לא הסכים. אמרו לר' דוסתאי: יראה כבודו איך חבירו עושה שאינו משיב לנו את הפקדון. אמר להו ר' דוסתאי: הכוהו הרבה [עד שיחזור]. כשבאו אצלו [אל רבי אחי] אמר ליה ר' יוסי בר כיפר לר' אחי: יראה כבודו לא די שלא סייע לי [שלא יכוני] - אלא עוד הוסיף ואמר להם שיכו אותי. אמר ליה רבי אחי לר' דוסתאי: מדוע נתרצית להחזיר מיד? - אמר ליה ר' דוסתאי: אותם בני אדם הן אמה - אנשי מדות גבוהים בקומה - וכובען אמה - אף מלבושיהן מאויימים יותר משאר בני אדם... ואף שמותיהם מבהילין: ארדא וארטא ופילי בריש. אם אומרינן הם: כפותו - מיד כופתינן לאותו אדם. אומרינן: הרוגו - מיד הורגינן. כלומר, נתון הייתי בסכנת נפשות - אילו לא החזרתני. אמר ליה ר' אחי: בני אדם הללו קרובים למלכות הן? אמר לו ר' דוסתאי: הן! המשך ר' אחי ושאל: יש להן סוסים ופרדים שרצים אחריהם? אמר ליה: הן! אמר ליה ר' אחי: אם כך טוב עשית שהחזרת להם ולא סיכנת את עצמך}.

ב. שולחן ערוך - חושן משפט סימן קכה סעיף א

ראובן שהיה חייב מנה לשמעון, או שהיה לו פקדון בידו, ואמר ללוי: הולך מנה זה לשמעון, אם בא לחזור וליטלו ממנו, אינו יכול, דהולך כזכי דמי ומיד כשהגיע ליד לוי זכה בשבילו לשמעון. לפיכך בין מת לוח או מלוה, יתנוהו ליורשי שמעון; ומכל מקום ראובן חייב באחריותו עד שיגיע ליד

ו. תפארת יעקב (ר' יעקב גזונטהייד) - גיטין יד

אילו הרגו את דוסתאי מי נתן לינאי אבא בר כמותי. נראה לי לפרש לפי מה שאמרו בכתובות פ"ב טעמא דר"מ עדים שאמרו להם חתמו שקר ואל תהרגו יהרגו ואל יחתמו שקר ופי' המפרשים דמידת חסידות קאמר, אמנם נראה דהיינו דוקא במי שאין רבים צריכים לו היה יכול לעשות מדת חסידות. אבל **בחכם גדול** שכל הדור צריך לו לא היה יכול לעשות בנפשו מדת חסידות לחסרון דורו, וזה שאמר שלא על עצמו הוא חס רק מי יתן לאביו בן כמותו, כנ"ל:

ז. שו"ת אבקת רובל (ר' יוסף קארו) סימן קצה

קול שועת ה"ר משה בן שושן עלתה לפנינו על האלוף כה"ר משה רוז'א ותרין דעמיה שגזרו חרם עליו להגיד עדות שיודע לאדם אחד והוא טען שאינו יכול להיותו נוגע בדבר וגם כי יש לו סכנת גוף וממון אם יגיד בדבר ולא חששו לדבריו והחרימו וה"ר משה נ' שושן השיב להם האדרבא וראינו פסקי האלופים רבני איטאלייא שפסקו שנידוהו שלא כדין והאדרבא שלו הוא כדין וחל עליהם ובקש מאתנו לחוות דעתינו בדבר.

והנה ראינו דאעיקרא דדינא פירכא ומכח שמנה טענות לא היה להם רשות לנדוהו...

הטענה השמינית שאפי' לא היה בדבר סכנת גוף אלא סכנת ממון בלבד היה מותר לכבוש עדותו אפי' אם היה ראוי להעיד ומודה ראב"ן שלא חל עליו החרם ואין אומרים לזה הפסד ממונך כדי שיזכה חברך בממון שהרי אין אדם חייב להעיד על חברו אלא מדין גמילות חסדים כמ"ש נמקי יוסף פרק הכונס בשם הרא"ה ואין גמילות חסד שיפסיד אדם ממנו בשבילו דיותר הוא חייב להיותו חס על נכסיו מעל נכסי חברו וכדאשכחן במשיב אבידה הילכך אפי' לראב"ן **מותר לו לכבוש עדותו** אפי' בראוי להעיד וכ"ש בשאינו ראוי להעיד.

ח. תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף ס עמוד ב

גדישים דשעורים דישראל הוו דהוו מטמרי פלשתים בהו, וקא מיבעיא ליה: מהו להציל עצמו בממון חברו? שלחו ליה: אסור להציל עצמו בממון חברו, אבל אתה מלך אתה, ומלך פורץ לעשות לו דרך ואין מוחין בידו.

ט. תוספות מסכת בבא קמא דף ס עמוד ב

מהו להציל עצמו בממון חברו - איבעיא ליה אי חייב לשלם כשהציל עצמו מפני פקוח נפש.

י. תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף קיז עמוד ב

ההוא גברא דהוה מפקיד גביה ארנקא דפדיון שבויים, סליקו גנבי עילויה, שקלה יהבה ניהלייהו, אתא לקמיה

דרבא, פטריה. א"ל אביי: והא מציל עצמו בממון חברו הוא! א"ל: אין לך פדיון שבויים גדול מזה.

יא. אגרות משה - חלק יו"ד א סימן ריד

ומה שסובר כ"ג שרש"י סובר שאסור להציל עצמו בממון חברו אף לפיקוח נפש הוא דבר **שאי אפשר לומר כלל**, דכל עבירות יעבור ואל יהרג חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, ואף גזל בכלל, כדאיתא בכתובות דף י"ט לענין לחתום עדות שקר, ומאי שנא? ...ולכן אי אפשר לומר שרש"י יסבור שאסור להציל אף לפיקוח נפש, ודברי רש"י בב"ק דף ס' צ"ע.

וצריך לומר **דדוד החמיר על עצמו**. ואף שאסור להחמיר על...

אלא ודאי שצריך לומר דהיה רק **חשש רחוק לפקוח נפש** או שהיה בטוח אשר ה' יצילהו אם יחמיר ולכן החמיר גם שלא לעבור על איסור גזל מאחר שהוא רק מטעם דחוי. זהו מה שצריך לומר בכוונת רש"י אבל לא שנאמר בדבריו מה שלא ניתן להאמר.

יב. שולחן ערוך - חושן משפט סימן שנ"ט סעיף ד

אפילו הוא בסכנת מות וצריך לגזול את חברו כדי להציל נפשו, צריך שלא יקחנו אלא על **דעת לשלם**.

יג. שו"ת בית יהודה עיניאש (1756) - יו"ד סי' מז

שאלה במי שנדחקה לו השעה יותר מדאי ולא מצא מי שיפרנסנו אם מותר לגנוב ולאכול אם ימצא משום פקוח נפש או לא?

תשובה: ... אשכחן במי שהיה חולה של סכנה דמחללין עליו שבת דכל הזריז הרי זה משובח וכן ביום הכפורים מאכילין אותו וכן תנינן בכל מתרפאין אפי' באיסורי הנאה הרי לגבי פיקוח נפש ליכא קיום המצות, בין מצוות עשה בין מצוות לא תעשה. ואם כן, אם אדם זה היה עומד בסכנת מות של רעבון היה נראה **דמותר לו לגנוב** ולגזול דאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש.

אלא דיך לחלק באיסורין דעלמא או בשאר עבירות שאין שם הפסד לאחרים, אבל בכה"ג בגזל וגונב שמפסיד ממון לחברו אין להפסיד לזה משום חייו דקי"ל כל הגוזל את חברו שוה פרוטה כאלו נוטל נפשו.

ואחר זה מצאתי בתשובת הרא"ש הביאה הטור סימן שנ"ט דאסור להציל עצמו בממון חברו והיינו אדעתא דליפטר מתשלומין אלא יציל עצמו וישלם כיון שעומד בסכנת נפשות דמות יע"ש ונראה דאפילו אין בידו ממה לשלם עכשיו אלא על סמך שירויח אחר זמן ואז ישלם אף זה קרוי תשלומין דאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש ועדיין יש להתיישב בדבר בס"ד.